

luz más favorable. El retrato cabal de aquellas gentes debe, como en el caso de Martín Fernández de Enciso, abarcarlo todo, dar razón de sus excesos y de sus hazañas, de sus abusos y de sus bondades. Lo mismo ocurre con sus hijos, de cuya trayectoria también se han preocupado Carmen Mena y José Antonio Díaz: especialmente Juan Fernández de Enciso, pendenciero y retorcido como su padre, pero que llevó a cabo un gesto sorprendente, ciertamente interesado, pero acaso no del todo cínico: liberar a los indios de su encomienda e informar de ello al mismísimo Bartolomé de las Casas, mientras sus colegas encomenderos se aprestaban a defender sus derechos sobre los indígenas que las nuevas leyes y ordenanzas les quitaban. Lejos de perderse en la grisura, estos personajes destacaban por su capacidad para lo mejor y lo peor, dando así materia para la acerba crítica de sus émulos y desconcertando a veces a quienes queremos conocer sus vidas. Por eso, biografías como esta, escrita con agilidad y deliberada voluntad divulgadora, pero que no se pierde en fáciles juicios sino que capta la complejidad de las personas, son imprescindibles para conocer el entramado humano que sostenía el Imperio español.

JUAN FRANCISCO PARDO MOLERO

Aa. Dd.: *La Germania a Xàtiva. Actes de les XI Jornades d'Art i Història. Xàtiva, 2019. Ulleye, Xàtiva, 2020, 339 pàgs., amb il·lustracions en b/n. ISBN: 978-84-949495-9-3.*

En el context de la commemoració del V centenari de les Germanies, l'organització de les *Jornades d'Art i Història* que es celebren des de fa XII edicions a la capital de la Costera cregué convenient dedicar, gairebé monogràficament, les del 2019 a l'esmentada efemèride. Fruit d'aquella mena de curs d'estiu que s'ha consolidat en el calendari acadèmic xativí des de l'any 2009 és el llibre de les actes que, puntualment, ha vist la llum un any més tard. Obra que recull algunes de les conferències que van realitzar-se, les quals combinen principalment textos propis de la Història de l'art com altres relatius a la Història moderna seguint el fil conductor de la temàtica esmentada.

Les actes comencen amb sengles pròlegs, el de l'editor i organitzador de l'esdeveniment, Antoni López Alemany (pp. VII-VIII), i del director del projecte I+D, Luis Arciniega García (pp. 1-5), en què s'emmarquen: "Memoria, imagen y conflicto en el arte y la arquitectura del Renacimiento: la Revuelta de las Germanías de Valencia" (HAR2017-88707-P), finançat per MINECO/AEI/FEDER, UE. Als quals segueixen els estudis d'Amadeo Serra Desfilis sobre "La sombra fugitiva del Encubierto y las imágenes reales en la Corona de Aragón en el umbral del milenio" (pp. 7-72), treball en què presenta una teoria basada en la hipòtesi que algunes imatges reials i altres de caràcter religiós –aparentment convencional– són compatibles amb claus de lectura basades en les fonts del pensament profètic i mil·lenarista que ajuden a comprendre les intencions i valors de singulars epifanies figuratives, però també performatives, de la monarquia que governà la Corona d'Aragó des de Jaume I fins al regnat de Ferran el Catòlic. Així mateix, també s'ha de tenir en compte que l'autor proposa l'anàlisi de les imatges en el seu context específic i que, sovint, és possible reconstruir gràcies a l'abundància i diversitat de fonts escrites per a identificar les intencions dels seus promotors, la funció que van acomplir i la recepció d'aquestes en la cultura visual del seu temps. Per tal d'arribar a aquesta conclusió, estudia el profetisme messiànic dels mencionats reis de la Corona d'Aragó i arriba a la conclusió, després de consultar les cròniques de cadascun d'ells, que tals idees i imatges profètiques foren reelaborades per altres autors en llengua catalana al llarg del s. XIV. L'investigador, així mateix, també proposa que no solament eixes cròniques van servir per a es-

tendre la seua visió providencial sinó també els predicadors que, a través de la divulgació, ajudaren a tots aquells que anhelaven una *renovatio mundi* davant de la proximitat d'un juí final. Aquesta visió, segons l'autor, fou aprofitada per la monarquia per a dotar al monarca d'un tret messiànic com a renovador de l'Església, la derrota de les forces del mal, etc. En la segona part del seu estudi, l'investigador reconeix que trobar en les imatges conservades reflexos, connotacions o figures retòriques del missatge profètic apocalíptic de l'escatologia política de la Corona d'Aragó no és senzill. També comenta en la tercera part del susdit estudi que –convertits ja en exemples de cavallers cristians i representants de diverses gestes– els monarques no tardaren en ser representats en una gran varietat de mitjans visuals inspirats en l'exaltació cortesana de les cròniques oficials, tot i analitzant amb molt de detall alguna d'eixes obres. A continuació, el Dr. Serra realitza un paral·lelisme entre les figures de David i Salomó bíbliques i les del propi rei com a legislador per manament diví per a prosseguir amb eixa associació del monarca amb la figura de David com a salvador, exemple de monarca savi i temorós de Déu, imatge, al seu torn, que es veié reflectida en moltes pintures i il·luminacions de l'època. Abans de concloure la seua investigació, l'autor explica l'arrel de tipus iconogràfic de la transfiguració com a visió triomfal associada a la monarquia, centrant-se, també, en l'explicació de les insígnies profètiques, aportant, per a tal objectiu, el corresponent suport visual. Com a cloenda, comenta que el buit de poder ocasionat per la mort de Ferran el Catòlic es percep en l'absència d'una representació iconogràfica de l'Encobert, de l'Emperador dels últims dies, que aparegué en altres contextos europeus.

Vicent Gabriel Pascual Montell, "Arquitectura conventual a Xàtiva entorn les Germanies" (pp. 73-117), qui, a través del seu estudi, realitza, primerament, una contextualització de la ciutat durant les primeres dècades del segle XVI (sense oblidar, com bé recorda l'autor, la dura repressió que visqué Xàtiva després d'haver sigut uns dels focus més actius de la Germania), per després remarcar que els diferents edificis conventuals van tindre un paper força diferent com a escenaris del conflicte, convertint-se, inclús, en marcs d'alguns dels esdeveniments de tensió prebèl·lica (p. 77). L'autor destaca que, en aquests moments, la ciutat era un centre artístic destacat i analitza, de forma que el lector pugua entendre-ho amb major precisió, l'estat i el desenvolupament constructiu dels convents durant aquest període en què un dels seus ciutadans més reconeguts havia estat el Pontífex. Seguidament, l'investigador analitza les claus estilístiques –inclouent-hi les diverses intervencions que se'n realitzaren– d'alguns dels convents de Xàtiva (Sant Francesc, Santa Clara o Montsant, entre d'altres), sense obviar les noves fundacions conventuals, arribant, finalment, a la conclusió que durant la mencionada etapa la situació arquitectònica dels convents no fou menys rica que en els períodes anteriors i que aquests cenobis es convertiren en agents comissaris de les diferents intervencions arquitectòniques donades.

Pablo Pérez García, "Zenete y Peris en Xàtiva: primer capítulo de un duelo a muerte" (pp. 119-197) reprèn una qüestió clau en l'etapa final de les Germanies: la intervenció de Rodrigo de Mendoza, I marquès del Cenete i germà del virrei de València, a Xàtiva per a fer de mediador entre les parts (una vegada sufocat pràcticament el conflicte a la capital del Túrria) amb l'infortuni de quedar pres per ordre de Vicent Peris (de fet, el propi autor dedica subtilment un epígraf a com el propi aristòcrata passà de ser presoner de la ciutat xativina a presoner del propi Peris). L'investigador examina amb detall quin fou el motiu pel qual el marquès va anar a Xàtiva, de quants membres constà la missió d'aquest a dita ciutat sense obviar alguns dels aspectes no massa coneguts d'aquest viatge i de la seua entrada a la ciutat, així com els esdeveniments ocorreguts al gener del 1522 (bombardeig del convent de la Trinitat) i un epíleg en què el marquès torna a la ciutat de València per retrobar-se, entre d'altres assumptes, amb el propi Peris. Al remat, dos dels principals protagonistes conflicte bèl·lic.

Federico Iborra Bernad, “A propósito de la fachada del antiguo Hospital de Xàtiva” (pp. 199-247) centra el seu estudi en l’anàlisi d’un dels monuments més sobreeixits de la capital de La Costera, tot i avisant de l’escassa informació sobre els seus autors o sobre la pròpia construcció. L’arquitecte comença el seu estudi analitzant la construcció de l’hospital medieval aportant documentació gràfica que recolza el recorregut arquitectònic que realitza, de fet, en el següent epígraf, detalla minuciosament la façana de dita construcció a partir dels materials emprats en ella. Així mateix, referint-se a un estudi més recent dut a terme pel mateix investigador, presenta al lector la figura de Jaume Vicent, artífex d’algunes obres a Xàtiva, entre les quals destaca la portada de la capella de l’hospital. Finalment, una vegada estudiada gran part de l’edificació, amplia l’anàlisi de la resta de la façana renaixentista defenent, gràcies a la quantiosa informació que proporciona, una possible datació. Un estudi mitjançant el qual avança atribucions i aclareix el procés constructiu del magnífic edifici de l’hospital esmentat.

Vicent Terol i Reig, “Una secreta Germania? Els inicis de la Germania a Xàtiva” (pp. 249-313) s’apropa a la gènesi del moviment agermanat a Xàtiva, a través també del seu exhaustiu coneixement de la ciutat en aquella època. El concepte “secreta”, així com explica el propi autor, fa referència a les ocultes intencions dels promotors de què seria la constitució formal de la Germania. Fins i tot, per tal de comprendre eixa eclosió agermanada a la ciutat xativina, l’arxiver analitza els antecedents (1500-1518) i els conflictes que es van suscitar durant aquesta etapa per part de les *clases* populars cap a l’estament privilegiat; uns esdeveniments que foren fortament represos mitjançant la violència nobiliària i que, en conseqüència, comportà un malestar general. Tot aquest context propicià que començaren a esdevenir-se els primers símptomes de la Germania a la ciutat i que el propi autor explica amb detall.

Les atribucions dels diferents experts conclouen amb l’aportació de Josep Sanchis i Martínez, de caràcter més miscel·lani, “El museu del Corpus” (pp. 315-327), on explica el procés de creació de dit museu dedicat a l’exposició de la festa del Corpus ubicat a la Casa Santandreu, annexa a l’església de l’antic convent de Sant Domènec, a més de la seua distribució i tot aquell patrimoni que conserva.

Tanquen les actes les imatges relatives als diferents actes realitzats durant les *XI Jornades d’Art i Història*, 2019 (pp. 329-339).

En definitiva, totes aquestes contribucions, en el marc de les susdites jornades organitzades pels Drs. Albert Ferrer Orts, Josep-M. Gómez Lozano, Antoni López Alemany i Josep Lluís Cebrián i Molina, i publicades per l’editorial Ulleye, que, des del 2009, ha recolzat la publicació de les respectives actes, s’avantposen a les escasses implicacions institucionals a un moment crucial, el V centenari de la revolta de les Germanies, de la història del poble valencià, com bé resumeix el professor Luis Arciniega en el pròleg (p. 5).

ESTEFANIA FERRER DEL RÍO

LOBO CABRERA, Manuel: *Doña Juana de Austria. La princesa gobernadora*, Valladolid, Ediciones Universidad de Valladolid, 2020, 346 págs.

En su última publicación el profesor Manuel Lobo Cabrera se adentra con maestría en un campo historiográfico donde ya ha cosechado notables resultados, la biografía de distintos miembros de la Casa de Habsburgo. Su libro sobre Isabel de Austria, hermana del emperador Carlos V, y la monografía sobre el príncipe Carlos, hijo de Felipe II, que elaboró junto a Fernando Bruquetas, dan buena cuenta de ello. Fue precisamente durante su investigación sobre don Carlos cuando, según confesión del autor, quedó cautivado por la protagonista de su más reciente trabajo. La figura de Juana de Austria (1535-1573), hija de Carlos I, hermana de Fe-